

РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Бабаліч В.А.

Україна, м. Кропивницький, Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

Фізичне виховання й спорт є галуззю, що забезпечує всебічний розвиток особистості, сприяє формуванню здорового способу життя, важливий чинник досягнення фізичної та духовної досконалості людини. Також фізичне виховання й спорт сприяють інтелектуальному, етичному, естетичному, емоційно-вольовому, моральному і соціальному розвитку особистості. Засобами фізичного виховання й спорту вирішуються питання оздоровлення, лікування, реабілітації, рекреації, адаптації людей різного соціального статусу.

У процесі занять фізичною культурою й спортом вирішуються життєво важливі потреби людини соціального та індивідуального значення. З точки зору соціального значення людина готується брати участь у суспільному житті, навчається налагодженню особистісних відносин, комунікативній взаємодії. Проявом цієї готовності є оволодіння навичками роботи в команді, вирішення або запобігання конфліктам, що відкриває нові можливості для кар'єрного зростання, професійного й особистісного самовдосконалення.

Розвиток фізичного виховання й спорту в усьому світі, їхня роль у соціальному житті людей позначається на міжнародному співробітництві. Так Радою Європи була прийнята Європейська спортивна хартія. У хартії підкреслюється важливість соціального розвитку особистості через залучення до занять фізичною культурою й спортом, де зазначено, що “не допускається ніякої дискримінації за ознаками статті, раси, кольору, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, належності до національної меншості, власності, місця народження або за іншими ознаками і дозволяється користуватися спортивними засобами обслуговування або займатися спортом”. Також у Європейській хартії дається узагальнене

визначення поняття “Фізичне виховання та спорт” – це “поєднання всіх форм фізичної активності (які мають системний і безсистемний рівень організації), що спрямовані на вдосконалення фізичного, психічного благополуччя, залучення до соціальних взаємовідносин або досягнення результатів у змаганнях будь-якого рівня” [4].

Варто відмітити, що спільнота України теж спонукає своїх громадян до занять фізичної культурою й спортом. Так, стурбований погіршенням здоров'я населення український уряд розробив концепцію розвитку системи громадського здоров'я, у якій визначено умови для зміцнення та збереження здоров'я людей як найвищої соціальної цінності, що стало передумовою схвалення у 2016 році Президентом України Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація” [3].

До налагодження позитивних соціальних взаємовідносин через спорт закликають науковці усіх країн світу. З врахуванням специфіки, різноплановості цієї галузі у своїх наукових розвідках багато уваги приділяють вирішенню соціальних проблем у суспільстві: гіподинамія, шкідливі звички, девіантна поведінка, соціалізація особистості, попередження дискримінації, ксенофобії, расизму тощо. Також у дослідженнях простежується тісний взаємозв'язок та особливості впливу фізичного виховання й спорту на людину як індивіда, що сприяє її гармонійному розвитку та становленню як особистості. Тому виникає необхідність дослідити роль фізичного виховання й спорту у формуванні соціальної компетентності особистості з урахуванням низки чинників.

По-перше, науковці стурбовані соціальними проблемами суспільства тож у дослідженнях зосереджено увагу на проблемі формування здорового способу життя, боротьбі з ожирінням, гіподинамією, шкідливими звичками у різних верств населення. У цьому контексті важливе значення мають наукові доробки з проблем формування здорового способу життя: школярів (О. Вакуленко, В. Горошук, Г. Капранова, Н. Козак, А. Полулях, І. Чорнобай),

студентів (Д. Анікєєв, Н. Башавець, І. Смолякова), курсантів (Ю. Давигора, В. Слободяник).

У дисертаційних дослідженнях розглядається це питання у ракурсі: філософсько-соціологічного аспекту (С. Горбунова, Г. Карпенко О. Кириленко, Л. Лаврова, Н. Маринець); соціальних вимірів (Ю. Мельник, Н. Мухомед'яров, С. Омельченко); юридичних норм (Л. Вострокнутов); фахової підготовки до використання здоров'язбережувальних технологій (В. Бабич, Н. Белікова, П. Джуринський).

По-друге, посилену увагу науковців привертають питання взаємозв'язку між частотою прояву форм девіантної поведінки та покращенням результатів навчання під впливом занять фізичною культурою й спортом. Однак науковці не дійшли спільної думки щодо беззаперечного позитивного впливу фізичного виховання й спорту на формування соціальних компетентностей особистості. Результати експертних зарубіжних досліджень мають неоднозначні висновки. Так, про те, що фізичне виховання й спорт сприяє посиленню соціального, когнітивного розвитку, підвищенню успішності у навчанні доводить М. Толбот [7], допомагає кращій взаємодії, виконанню різних соціальних ролей для формування соціальних навиків (толерантність, повага до оточуючих тощо), привчає до роботи у команді (співробітництво, згуртованість тощо), певний емоційний досвід переконає В. Свобода [6].

Аналіз наукових досліджень Д. Рея, С. Ланца, Л. Лангена, Р. Весса щодо прояву просоціальної поведінки у школярів виявили взаємозалежність між відвідуванням спортивних секцій і покращенням сприйняття власної поведінки у школі. Поліпшення просоціальної поведінки, як складової системи соціальної компетентності підтверджує позитивний вплив фізичного виховання й спорту на формування особистості (спортсмена).

У той же час науковці І. Ендрес, Дж. Мак-Магон, Д. Олвеус вважають вплив фізичного виховання й спорту на розвиток особистості перебільшеним. Досліджуючи питання впливу силових видів спорту на формування соціальної

компетентності особистості (спортсмена) попереджають про негативні наслідки таких занять.

Існує й інша думка щодо ролі фізичного виховання й спорту у формуванні соціальної компетентності особистості. Так дослідники Д. Бегг, Дж. Ленглі, Н. Митріє, В. Стоун наполягають, що в усьому потрібно знаходити баланс, а досягнення позитивного соціального ефекту від занять спортом на формування особистості вимагає врахування багатьох чинників. Ми підтримуємо таку позицією вчених і вважаємо, що вплив на просоціальну чи асоціальну поведінку людини залежить передусім від оточення в якому вона перебуває під час спортивних занять, з врахуванням умов тренувального процесу, професійної компетентності вчителя фізичної культури або тренера.

По-третє, науковці спрямовують усі зусилля на пошук ефективних шляхів, що підсилять професійну підготовку спеціалістів у галузі фізичного виховання й спорту. Беручі до уваги, що Україна знаходиться на шляху реформування освіти, відповідно обговорюються питання підвищення рівня якості надання освітніх послуг, що розглядаються через призму відповідності змісту підготовки студентів до професійної діяльності у сучасних умовах, актуальними залишаються питання формування фахових компетентностей майбутніх фахівців.

Аналіз наукових джерел дозволив встановити, що проблемами професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у навчально-виховному процесі опікуються вітчизняні науковці: О. Ажиппо, О. Бауэр, І. Грибовська, М. Данилко, Є. Захаріна, Р. Клопов, Т. Круцевіч, Л. Суценко, О. Тимошенко, Б. Шиян, Ю. Шкретій.

У працях О. Войтовської, І. Кладікової, О. Сірман, О. Омельчук висвітлено проблеми формування професійної компетентності. Б. Сермеєв розробив концепцію підготовки вчителя фізичної культури. Деякі аспекти соціальної компетентності у структурі професійної підготовки: акмеологічна підготовка (Н. Волянюк, Т. Дерека, А. Цьось); аспекти адаптивної фізичної

культури (Ю. Бріскін, Р. Карпюк, І. Когут, С. Матвеев, Р. Чудна, Л. Шульга); позакласна діяльність (Л. Арефьєва); соціальна впевненість (І. Волкова).

У той же час, дослідження формування соціальної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання й спорту, як важливого елемента, що сприятиме особистісно-професійному зростанню, визначається прагненням на високому рівні здійснювати освітню, науково-методичну та соціально-педагогічну діяльність залишається мало вивченим.

Наукова категорія “соціальна компетентність” – це загальне поняття, до якого відносяться різновиди людської поведінки, що розширює можливості й якість соціальної взаємодії. Окрім того сформована соціальна компетентність, заснована на різновидах соціальної моделі поведінки людини, може представляти власний “соціальний темперамент”, як форму налагодження взаємовідносин особисті у соціумі [5]. Важливим засобом реалізації соціальної компетентності вважають володіння соціально-педагогічною емпатією (співчуття, співпереживання, здатність прилучитися до емоційного життя підопічного, альтруїстична поведінка), яка є регулятором налагодження взаємовідносин між людьми [1]. Також “розвинена емпатія впливає на поведінку вчителя й робить її соціально зумовленою, що забезпечує йому успіх у навчанні та вихованні дітей” [2, с. 334].

Вважаємо, сформована соціальна компетентність допоможе поглибити уявлення майбутнього фахівця про специфіку його роботи, такі умови сприятимуть розвитку особистісних якостей, поглиблюють його фахові знання, що позначиться на специфіці викладання предмету і взагалі побудові усього навчального процесу. Такі перетворення, на нашу думку, позитивно впливатимуть на професійне становлення особистості студента.

У проведеному аналізі наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників з'ясовано, що роль фізичної культури й спорту акцентується на таких аспектах соціального впливу: поліпшення стану здоров'я, зниження рівня злочинності, усвідомлення ролі й значення соціального капіталу.

Отже, фізичне виховання й спорт посідають особливе місце у соціальному розвитку особистості. Однак серед наукової спільноти немає одностайної думки щодо безперечного їхнього впливу. Пов'язано це з багатьма чинниками, серед яких: специфічні види спорту, що пропагують жорстокість і насильство, відсутність належної фахової підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання і тренерів щодо виконання професійних обов'язків у сучасних умовах праці виходячи з існуючих соціальних проблем у суспільстві. Саме тому необхідно збагатити процес навчання соціальними знаннями, вміннями і навичками, що сприятимуть формуванню соціальної компетентності у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту.

Література:

1. Балашов Е. Психологічні особливості соціальної емпатії студентів як засобу самореалізації / Е. М. Балашов. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2014. – С. 28–32.
2. Варецька О.В. Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти: дис...д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / Олена Володимирівна Варецька. – Київ, 2015. – 630 с.
3. Концепція розвитку системи громадського здоров'я [електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України (розпорядження від 30 листопада 2016 р. № 1002-р): Київ. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249618799>.
4. European Sports Charter, Brussels, Council of Europe.(recommendation no. r (92) 13 rev). – Режим доступу до ресурсу. –[https://www.coe.int/t/dg4/epas/resources/texts/Rec\(92\)13rev_en.pdf](https://www.coe.int/t/dg4/epas/resources/texts/Rec(92)13rev_en.pdf)
5. Missall K. M. The critical nature of young children's emerging peer-related social competence for transition to school. In W. H. Brown, S. L. Odom & S. R. McConnell (Eds.) / Missall K. M., Hojniski R. L.. // Baltimore, MD: Paul H. Brookes. – 2008. – pp. 117–137.
6. Svoboda B. Sport and physical activity as a socialisation environment: scientific review part 1 [Електронний ресурс] / Svoboda B. // Strasbourg, Council of Europe. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coe.int/en/web/portal/home>.
7. Talbot M. The case for physical education, in: G. Doll-Tepper & D. Scoretz (Eds) World [Електронний ресурс] / М. Talbot // Summit on Physical Education (Berlin, ICSSPE). – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.icsspe.org/>.